

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Siyaset Bilimi'nde Sivil Toplum Okuryazarlığının Önemi: Kavramsal ve Teorik Bir Yaklaşım **The Importance of Civil Society Literacy in Political Science: A Conceptual and Theoretical Approach**

Hasan AKAY

Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Adıyaman, Türkiye

Geliş Tarihi/Received Date: 07.05.2025

Kabul Tarihi/Accepted Date: 26.08.2025

Ö Z

Son yıllarda birçok farklı disiplin düzeyinde okuryazarlık konusu yoğun şekilde işlenmesine rağmen sivil toplum okuryazarlığı kavramının literatürde henüz çok yaygın bir kullanıma sahip olmadığı görülmektedir. Ancak vatandaşların sivil toplum konusunda bilinçlenmesi ve genel olarak toplumsal açıdan bir vatandaşlık bilincinin gelişmesi son derece önemlidir. Bu yönden sivil toplum okuryazarlığı, vatandaşların sivil toplum hakkında bilgilenmesini, bilinçlenmesini ve çeşitli beceriler kazanmasını ifade etmektedir. Sivil toplum okuryazarlığının anlaşılması için siyasi okuryazarlık, medya okuryazarlığı ve sosyal okuryazarlık kavramlarıyla birlikte incelenmesi önemli bir gerekliliktir. Bu bağlamda çalışmada sivil toplum okuryazarlığı teorik ve kavramsal bir düzeyde siyaset bilimi kapsamında irdelenmektedir. Çalışma boyunca sivil toplum okuryazarlığının ne olduğunun ortaya konması, toplumsal açıdan ne gibi katkılar sağladığı, sağlayabileceği ve bu doğrultuda geliştirilmesi için neler yapılması gerektiğinin açıklığa kavuşturulması amaçlanmaktadır. Sivil toplum okuryazarlığının toplumsal açıdan sivil toplumun geliştirilmesine, katılımcı demokrasinin inşa edilmesine, insan haklarının güçlendirilmesine ve en önemlisi de aktif bir vatandaşlık anlayışının yerleştirilmesine olumlu katkılar sağladığı savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum, Okuryazarlık, Sivil Toplum Okuryazarlığı, Sivil Toplum Kuruluşları.

ABSTRACT

Although the subject of literacy has been intensively studied in many different disciplines in recent years, it is seen that the concept of civil society literacy has not yet been widely used in the literature. However, it is extremely important for citizens to be aware of civil society and to develop a citizenship awareness in general. In this respect, civil society literacy refers to citizens' knowledge, awareness and acquisition of various skills about civil society. In order to understand civil society literacy, it is important to examine it together with the concepts of political literacy, media literacy and social literacy. In this context, civil society literacy is analysed at a theoretical and conceptual level within the scope of political science. Throughout the study, it is aimed to clarify what civil society literacy is, what kind of contributions it makes / can make to society and what needs to be done to develop it in this direction. It is argued that civil society literacy contributes positively to the development of civil society, the construction of participatory democracy, the strengthening of human rights and, most importantly, the establishment of an active citizenship understanding.

Keywords: Civil Society, Literacy, Civil Society Literacy, Civil Society Organisations.

Please cite this paper as follows/Atf için:

Akay, H. (2025). Siyaset Bilimi'nde sivil toplum okuryazarlığının önemi: Kavramsal ve teorik bir yaklaşım. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 139-164. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1694894>

GİRİŞ

Sivil toplum, insanlık tarihinin toplumsal örgütlenme biçimlerini açıklayan en önemli kavramlardan biridir. Antik Yunan'dan modern döneme kadar uzanan süreçte, toplumsal yaşamın devlet otoritesi dışındaki alanlarını tanımlamak için farklı şekillerde ele alınmıştır. İlk dönemlerde sivil toplumu bireylerin ortak iyiyi gerçekleştirmek için bir araya geldiği alan olarak tanımlanırken; modern dönem düşünürlerinden Hegel ise bu alanı bireylerin özel çıkarlarının düzenlendiği bir toplumsal alan olarak yorumlamıştır. Başka bir ifade ile sivil toplum kavramı, tarihin farklı dönemlerinde siyasal ve toplumsal teorilerin merkezi bir unsuru olmuş, farklı bağlamlarda ve düşünce akımlarında yeniden tanımlanmıştır. Hem klasik hem de modern yaklaşımlar, sivil toplumun bireyler, devlet ve toplum ilişkilerindeki yerini anlamak için zengin bir düşünsel altyapı mirası bırakmıştır.

Sivil toplumun erken dönem düşünsel temelleri, Batı felsefesinde özellikle John Locke, Thomas Paine, G.W.F. Hegel, Karl Marx ve Antonio Gramsci'nin çalışmalarıyla şekillenmiştir. Bu düşünürler, sivil toplumun doğası, devletle ilişkisi ve işlevleri konusunda farklı kuramsal zeminler sunmuşlardır. İlk olarak John Locke (1632–1704), bireyin doğuştan sahip olduğu doğal hakları —özgürlük, yaşam ve mülkiyet— merkeze alarak, sivil toplumu bireylerin bu haklarını devletten bağımsız bir alanda gerçekleştirdikleri bir yapı olarak tanımlar. Locke'a göre sivil toplum, bireylerin mülkiyet ve özgürlüklerini güvence altına almak üzere oluşturdukları rasyonel bir birliktir (Erdoğan, 2023). Thomas Paine (1737–1809) ise Locke'çu çizgiyi takip etmekle birlikte, sivil toplumu devlet karşısında daha olumsuz bir konumda değerlendirmiştir. "Rights of Man" (1791) adlı eserinde Paine, sivil toplumu insanın doğasında var olan yardımlaşma ve ahlaki dayanışmanın ürünü olarak görürken, devleti ise ihtiyaçtan doğmuş ve çoğu zaman baskı aracı haline gelen yapay bir kurum olarak tanımlar. Bu bakımdan Paine, sivil toplumu doğallıkla; devleti ise zorunlulukla ilişkilendirir. G.W.F. Hegel (1770–1831), sivil toplumu aile ile devlet arasında yer alan bir "ara alan" olarak tanımlar. Ona göre sivil toplum, bireylerin ekonomik ve toplumsal çıkarlarını organize ettikleri bir "gereklik alanı" dır. Ancak Hegel, bu alanın kendi başına uyum ve bütünlük yaratamayacağını savunur; bu nedenle devletin düzenleyici müdahalesiyle sivil toplumun denetlenmesi gerektiğini ileri sürer (Türkbay, 2023). Karl Marx (1818–1883) ise Hegel'in kavramsal ayırımına eleştirel bir perspektifle yaklaşır. Marx'a göre, burjuva sivil toplumu, üretim araçlarının özel mülkiyetine dayalı olarak şekillenen ve sınıf ayrımlarını pekiştiren bir yapıdır. Marx, sivil toplumu bireylerin özgürlüklerini ifade ettikleri özerk bir alan değil, tersine ekonomik sömürünün ve yabancılaşmanın yoğunlaştığı bir düzlem olarak görür. Bu bağlamda, Marx'ın sivil toplum anlayışı, üretim ilişkileriyle iç içe geçmiş, sınıfsal çelişkilerin yeniden üretildiği bir alan olarak tanımlanır. Son olarak Antonio Gramsci (1891–1937), Marx'ın eleştirel mirasını kültürel ve ideolojik boyutlara taşıyarak sivil toplumu "hegemonya"nın üretildiği bir alan olarak yeniden tanımlar. Gramsci'ye göre, sivil toplum yalnızca ekonomik ilişkilerin değil, aynı zamanda ideolojik ve kültürel değerlerin de yeniden üretildiği bir yapıdır. Bu yönüyle sivil toplum, egemen sınıfın rızayı inşa etme sürecinde temel bir araç konumundadır (Dural, 2012).

Aydınlanma dönemi, sivil toplumun birey haklarını ve özgürlüklerini savunan bir alan olarak gelişiminde önemli bir dönemeçtir. Bu dönemde, rasyonel düşünce ve bireysel özgürlüklerin yükselişi, sivil toplum kavramının genişlemesine katkıda bulunmuştur

(Çuhadar, 2020, s. 139). Özellikle 18. yüzyılın sonlarında Fransız Devrimi ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı gibi olaylar, sivil toplumun siyasal ve toplumsal dönüşümlerdeki rolünü ortaya koymuştur. Bu devrimler, bireysel hak ve özgürlüklerin kamusal alanda kolektif taleplerle ifade bulmasını sağlamış; böylece sivil toplumun, devlet karşısında hem denetleyici hem de dönüştürücü bir güç olarak örgütlenebileceğini somut biçimde göstermiştir. Özellikle gönüllü birlikler, basın ve dernekleşme gibi yapılar aracılığıyla kamusal müzakere alanı genişlemiş ve modern anlamda sivil toplumun kurumsal temelleri atılmıştır.

Aydınlanma döneminin akabinde sivil toplum için ele alınması gereken bir diğer önemli dönemde Sanayi Devrimi olgusudur. Sanayi Devrimi, sivil toplumun örgütlenme biçimlerini radikal bir şekilde dönüştürmüştür. İşçi sınıfının doğuşu, sendikaların ve derneklerin artışıyla birlikte, sivil toplum yalnızca bireysel hakları değil, kolektif çıkarları savunan bir alan haline gelmiştir. Bu süreçte, toplumsal eşitsizliklere karşı verilen mücadeleler, sivil toplumun etkisini artırmıştır. Ardından gelişen küreselleşme ve dijitalleşmeye bağlı dönüşümler de sivil toplum olgusunu değiştirmiştir.

20. yüzyılda sivil toplum, neo-liberal ve post-modern yaklaşımlar çerçevesinde yeni anlamlar kazanmıştır. Neo-liberal yaklaşım, sivil toplumu devlet müdahalesine karşı bireysel özgürlüklerin ve özel girişimlerin savunucusu olarak ele alır (Baysal, 2017). Neoliberal yaklaşımda sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ve diğer sivil toplum aktörleri, piyasa temelli bir yaklaşımın destekçileri olarak konumlandırılır. Post-modern yaklaşım ise sivil toplumu tekil bir yapıdan ziyade, farklı kimliklerin ve mikro toplulukların bir araya geldiği çoğulcu bir alanda konumlandırır. Post-modern düşünceye göre, sivil toplumun temel rolü, bireysel ve grup kimliklerinin korunmasından ibarettir (Güven, 2015).

21. yüzyıla gelindiğinde, sivil toplum, küreselleşmenin ve dijitalleşmenin etkisiyle daha karmaşık ve kapsayıcı bir yapıya bürünmüştür. Küreselleşme, ulus-ötesi sivil toplum kuruluşlarının (örneğin Greenpeace ve Uluslararası Af Örgütü) ortaya çıkışı, sivil toplumun küresel sorunlara müdahale etme kapasitesini artırmıştır. Bu tür örgütler, çevre, insan hakları ve yoksulluk odak konuları çerçevesinde küresel meselelere kitlesel algılar oluşturmuşlardır. Dijitalleşmenin somut çıktısı olan dijital platformlar, sivil toplumun etkinliğini artıran yeni araçlar sunmuşlardır (Yıldırım, 2021, s. 408). Özellikle sosyal medya, bireylerin kolektif eylemlere katılmasını kolaylaştırmış, sivil toplumun demokratikleşme mekanizmasına dönüşümünde liderliği eline almıştır. Ancak, dijitalleşme aynı zamanda dezenformasyon ve kutuplaşma gibi yeni zorlukları da beraberinde getirmiştir. 21. yüzyılda sivil toplum, daha esnek, daha dijital ve daha küresel bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşüm, toplumsal eylemin ve dayanışma ağlarının doğasını değiştirmiştir. “Hacktivizm” ve çevrimiçi kampanyalar gibi dijital eylem biçimleri, geleneksel sivil toplum mekanizmalarını tamamlayıcı niteliktedir. #MeToo hareketi ve “Fridays for Future” gibi kampanyalar, dijital çağda sivil toplumun dönüştürücü gücünü gözler önüne serme konusunda örnek olarak gösterilebilir.

Siyaset bilimi perspektifinden bakıldığında, sivil toplum, bireylerin siyasal süreçlere katılımını güçlendiren, toplumsal dayanışmayı artıran ve demokratik yapıların işleyişine katkı sağlayan bir alan olarak tanımlanabilir. STK'lar, toplumsal farkındalık yaratma, belirli tematik konularda algı oluşturma, savunuculuk faaliyetleri ve siyasal

katılım gibi konularda faaliyet skalası çıkarmış formel örgütlerdir. Burada çalışmanın ilerleyen kısımlarında da çokça kullanılacak “savunuculuk faaliyetleri” ibaresinin soyut bırakılmaması için kısaca açıklamakta fayda vardır. Çünkü savunuculuk faaliyetleri, işlevselliği bağlamında sivil toplum okuryazarlığı ile kesişim gösteren bir kavram olarak da karşımıza çıkar. Savunuculuk faaliyetleri, belirli bir toplumsal, siyasal veya ekonomik konuda farkındalık yaratmak, politika değişiklikleri talep etmek ve karar alma süreçlerini etkilemek amacıyla yürütülen stratejik eylem ve girişimlerdir. Bu faaliyetler, bireyler, sivil toplum kuruluşları, meslek birlikleri ve eylemci gruplar tarafından gerçekleştirilebilir. Ancak, bu alanın işlevselliği, bireylerin sivil toplumu ne derece anladığı ve bu alana katılım sağladığı ile doğrudan ilişkilidir. İşte bu noktada, sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin hak ve sorumluluklarını kavrayarak, bu süreçlere etkin şekilde dahil olmasını sağlayan bir beceri seti olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyaset bilimi, birey ile devlet arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkiyi biçimlendiren süreçleri inceleyen bir disiplin olarak, sivil toplumun teorik ve pratik analizinde kapsamlı bir perspektife haizdir. Sivil toplum, devletin baskın olduğu siyasal alan ile bireylerin özel yaşam alanı arasında bir köprü işlevi görür. Bu nedenle, siyaset biliminde sivil toplum kavramının anlaşılması, demokratik süreçlerin ve vatandaş katılımının artırılması açısından önemlidir.

Sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin bu kavramın toplumsal işlevini ve kendi rollerini anlamalarını sağlayan bir bilgi ve beceri donanımını ifade eder. Bu, yalnızca teorik bilgiyle sınırlı kalmayıp, bireylerin toplumsal katılım düzeylerini de etkiler. Sivil toplum okuryazarlığı, demokratik kültürün derinleşmesi ve toplumsal sorunların çözümünde vatandaşların pasiflikten aktifliğe geçişini simgeler ve artık bireysel toplumsal sorumluluklar üstlenmesini mümkün kılar. Özellikle dijital çağda, bireylerin sivil toplum alanındaki rollerini etkin şekilde yerine getirebilmeleri için bu okuryazarlığın geliştirilmesi önemli bir ödev olarak belirginleşmektedir.

Bu çalışmada sivil toplum okuryazarlığını siyaset bilimi perspektifinden ele almak amaçlanmıştır. Kavramsal ve teorik çerçeve bağlamında, sivil toplum okuryazarlığının kavramsal çerçevesi, siyaset bilimi perspektifinden sivil toplum okuryazarlığı ve son olarak da bu okuryazarlığın geliştirilmesi için öneriler sunulmuştur. Çalışmanın temel mantalitesi doğrultusunda sivil toplum okuryazarlığının aslında bir eğitsel döngüden ziyade siyaset bilimi perspektifinin sunmuş olduğu düzeyde bir beceriye dönüşme durumunun önemi irdelenmeye çalışılmıştır. Çalışma sivil toplum okuryazarlığı konusuyla sınırlı tutulmuştur. Çalışmada literatür incelemesi ve teorik analiz yöntemleri temel alınmıştır. Çalışmanın sonunda, sivil toplum okuryazarlığının demokratik toplumlardaki yeri ve önemi hakkında bir değerlendirme de yapılmıştır.

SİVİL TOPLUM OKURYAZARLIĞI: KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE

Sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin hak, sorumluluk ve toplumsal katılım bilincini geliştiren bir anlayış olarak yorumlanabilir. Bu kavram, klasik anlamda okuryazarlığın ötesine geçerek, bireylerin toplumsal yapı ve dinamikler üzerindeki kavramalarına, sivil toplum kuruluşlarını etkili bir şekilde kullanmalarına ve demokratik süreçlere aktif katılım sağlamalarına odaklanmaktadır. Sivil toplum okuryazarlığı, daha geniş okuryazarlık kavramının bir uzantısı olarak, bireyin sivil toplum kuruluşlarını ve bu kuruluşların demokratik yönetim içindeki rollerini anlama, bunlarla ilişki kurma ve

eleştirel olarak değerlendirme becerisini temsil etmektedir. Bireyler karmaşık toplumsal yapılarda gezinirken okuryazarlığın diğer biçimleriyle, özellikle de siyasal, medya ve sosyal okuryazarlıkla kesişir (Baloğlu Ugurlu, 2015, s. 102; Sönmez, 2023). Bu okuryazarlık alanlarının giderek birbiriyle bağlantılı hale gelmesi, bireylerin yalnızca hak ve sorumluluklarının farkında olmakla kalmayıp, aynı zamanda kolektif eyleme etkin bir şekilde katılma becerilerinin de sahip oldukları bütüncül bir sivil katılım yaklaşımını vurgular.

Okuryazarlık kavramı son birkaç on yılda önemli ölçüde genişlemiştir. Okuma ve yazma becerileriyle olan geleneksel ilişkinin ötesine geçerek modern toplumsal yapılarda gezinmek için gerekli olan daha geniş bir yetkinlik yelpazesine dahil olmuştur (Sur, 2022, s. 459). Bu duruma bağlı olarak sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin sivil toplum ekosistemini anlamalarını, onunla ilişki kurmalarını ve ona katkıda bulunmalarını sağlayan okuryazarlığın bir alt kümesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu genişletilmiş okuryazarlık anlayışı, her biri bireyin demokratik süreçlere ve sivil hayata anlamlı bir şekilde katılma becerisini şekillendirmede son derece önemli bir konumda olan siyasal okuryazarlık, medya okuryazarlığı ve sosyal okuryazarlık ile derinlemesine iç içe geçmiştir.

Okuryazarlık Kavramının Genişlemesi: Siyasal Okuryazarlık, Medya Okuryazarlığı ve Sosyal Okuryazarlık

Sivil toplum okuryazarlığının derinlemesine anlaşılabilmesi için öncelikle siyasal okuryazarlığın, medya okuryazarlığının ve sosyal okuryazarlığın birlikte irdelenmesi gerekir. Okuryazarlık, yalnızca okuma ve yazma becerisi olarak tanımlanan geleneksel anlamından uzaklaşarak, bireylerin bilgiye erişim, bilgiyi eleştirel analiz ve bu bilgiyi kullanma yeteneklerini kapsamaya evrilmiştir. Günümüzde, siyasal okuryazarlık, medya okuryazarlığı ve sosyal okuryazarlık gibi farklı alt kategoriler bu geniş çerçevenin parçası haline gelmiştir. Okuryazarlık kavramının genişlemesi, bireylerin toplumsal, siyasal ve ekonomik süreçlere daha bilinçli bir şekilde katılımını mümkün kılan yeni bilgi ve beceri setlerinin gelişimini zorunlu hale getirmiştir. Geleneksel anlamda okuryazarlık, bireylerin yazılı metinleri okuyup anlamlandırma ve kendi düşüncelerini yazılı olarak ifade edebilme yetkinliği ile sınırlı iken, günümüzde okuryazarlık çok boyutlu bir beceri alanına dönüşmüştür. Bu dönüşümün temelinde, bilgiye erişim yollarının çeşitlenmesi, dijitalleşmenin yaygınlaşması ve bireylerin eleştirel düşünme becerilerine duyulan ihtiyacın artması yer almaktadır (Tokgöz, 2015, s. 390). Özellikle bilgi toplumuna geçiş sürecinde, bireylerin farklı bilgi kaynaklarını değerlendirme ve analiz etme yetenekleri, toplumsal işleyişin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi açısından önemli bir noktaya taşınmıştır. Bu noktada, siyasal okuryazarlık, medya okuryazarlığı ve sosyal okuryazarlık gibi alt kategoriler, bireylerin yaşadıkları toplumda bilinçli ve etkin aktörler (en temelde etkin vatandaşlar) olmalarını sağlayan temel bileşenler olarak öne çıkmaktadır.

Siyasal okuryazarlık, bireylerin siyasal sistemleri, kurumları, karar alma mekanizmalarını ve vatandaşlık haklarını anlama düzeyi ile yakından ilişkilidir. Demokratik sistemlerde, vatandaşların bilinçli ve etkin bir şekilde karar alma süreçlerine dahil olabilmesi, siyasal okuryazarlık becerilerine bağlıdır. Siyasal okuryazarlık, yalnızca bireylerin oy kullanma hakkını bilmeleri veya siyasal partiler hakkında yüzeysel bir bilgiye sahip olmalarıyla sınırlı değildir (Dağ & Koçer, 2019, s. 2156). Aynı zamanda vatandaşların siyasal aktörlerin söylemlerini eleştirel bir perspektifle değerlendirme,

hükümet politikalarını analiz etme ve demokratik süreçlere aktif katılım sağlama kapasitelerini de içermektedir.

Siyasal okuryazarlık, sivil toplum okuryazarlığının temel bir unsurudur; çünkü bireyleri yönetim yapılarıyla ilişki kurmak, politika değişikliklerini savunmak ve kamu görevlilerini sorumlu tutmak bakımından gerekli bilgiyle donatır. Başka bir ifadeyle siyasal okuryazarlık, vatandaşların oy vermenin önemini, siyasi partilerin rolünü ve kamu politikası oluşturma mekanizmalarını anlamalarını sağlar. Siyasal okuryazarlık olmadan bireyler, sivil toplum kuruluşlarının kapsamlı etkinliklerini kavramakta zorlanabilirler. Bu eleştiriler doğrultusunda, çalışmanın varsayımsal çerçevesini genişletmek yerinde olacaktır. Siyasal okuryazarlığın yalnızca liberal demokrasilerdeki yurttaş katılımına değil, aynı zamanda farklı siyaset ve sivil toplum anlayışları çerçevesinde şekillenen çoklu aktörlük biçimlerine de temas edebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Hegel'in işaret ettiği gibi, sivil toplum yalnızca kamusal yararı önceleyen bir alan değil, aynı zamanda tikel çıkarların çatıştığı ve bu nedenle devletin düzenleyici rolünü gerektiren bir yapı olarak da değerlendirilebilir; bu durum, siyasal okuryazarlığın eleştirel boyutunun da güçlendirilmesini zorunlu kılar.

Özellikle demokratik anlamda gerileme tartışmalarının yoğunlaştığı çağımızda, siyasal okuryazarlık, manipülatif siyaset stratejilerine karşı bireylerin korunmasında önemli bir savunma mekanizmasıdır. Popülist siyasal söylemler, dezenformasyon kampanyaları ve kutuplaştırıcı politikalar karşısında, vatandaşların eleştirel düşünme becerileri geliştirerek bilinçli kararlar alabilmesi (Mertek, 2024, s. 54), demokratik süreçlerin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, eğitim kurumları, medya ve sivil toplum kuruluşları, siyasal okuryazarlığın güçlendirilmesinde asıl aktörler olarak karşımıza çıkar. Siyasal okuryazarlığı özendiren eğitim programları ve medya okuryazarlığı, bireylerin siyasal süreçleri daha sağlıklı bir şekilde değerlendirmelerini sağlayarak demokratik katılımı artırabilir.

Medya okuryazarlığı ise bireylerin medya içeriklerini eleştirel bir şekilde değerlendirme, dezenformasyonu tespit etme ve dijital bilgi kaynaklarını bilinçli bir şekilde kullanma yetkinliklerini kapsayan bir beceri alanıdır. Geleneksel medyanın yanı sıra dijital medya platformlarının yaygınlaşması, bireylerin maruz kaldıkları bilgi akışını değerlendirme süreçlerini daha da karmaşık hale getirmiştir (Avşar, 2013, s. 8). Günümüzde bilgiye erişim kolaylaşmış olsa da yanlış bilgi ve dezenformasyonun yayılma hızı da aynı oranda artmıştır. Bu durum, bireylerin medya içeriklerini analiz etme, bilgi kaynaklarını karşılaştırma ve güvenilir haber kaynaklarını ayırt edebilme becerilerini zorunlu hale getirmiştir. Sosyal medya platformlarının siyasal iletişimde etkin bir araç haline gelmesi, medya okuryazarlığının siyasal süreçlerle doğrudan ilişkilendirilmesi ile doğrudan alakalıdır. Sosyal medya üzerinden yayılan yanlış bilgi ve algı yönetimi stratejileri, kamuoyunun manipüle edilmesine ve bireylerin yanlış yönlendirilmesine neden olabilmektedir (Metin, 2016). Bu nedenle, medya okuryazarlığı yalnızca bireysel bir beceri alanı değil, aynı zamanda toplumsal bilincin inşası açısından bir yetkinlik alanıdır. Medya okuryazarlığına sahip bireyler, yalnızca tüketici konumunda kalmayıp, aynı zamanda medya üretim süreçlerine katılarak demokratik kamusal alanın güçlenmesine katkıda bulunabilme yetisine haizlerdir.

Dijital iletişimin baskın olduğu bir çağda, medya okuryazarlığı sivil toplum okuryazarlığı için vazgeçilmezdir. Medya okuryazarlığı, medya içeriğini eleştirel bir şekilde analiz etme ve değerlendirme, güvenilir ve güvenilirmez kaynakları ayırt etme ve medyanın kamuoyunu şekillendirmedeki rolünü anlama becerisini içerir. Bu, özellikle sosyal medya platformlarının ve dijital araçların desteğini harekete geçirmek, farkındalığı artırmak ve kamusal söylemi etkilemek için giderek daha fazla kullanıldığı sivil toplum bağlamında önemlidir. Örneğin, #MeToo ve #BlackLivesMatter gibi kampanyalar medya okuryazarlığının marjinalleştirilmiş sesleri yükseltme ve sosyal değişimi sağlama konusundaki gücünü ortaya koymuştur (Tüfekçi, 2017). Bununla birlikte, çevrimiçi ortamda yanlış bilgi ve dezenformasyonun yaygınlaşması, bireylerin dijital ortamda etkili bir şekilde gezinmek için medya okuryazarlığı becerilerini geliştirmeleri gerektiğinin de altını çizmektedir.

Sosyal okuryazarlık ise bireylerin toplumsal ilişkileri anlama, farklı toplumsal gruplarla etkileşim kurma ve empati geliştirme yetkinlikleriyle ilgilidir. Toplumsal yapılar giderek daha karmaşık hale geldikçe, bireylerin farklı sosyo-kültürel gruplarla sağlıklı iletişim kurabilme becerileri daha fazla önem kazanmaktadır. Sosyal okuryazarlık, bireylerin farklı perspektifleri anlamalarını, toplumsal normları değerlendirmelerini ve sosyal sorumluluk bilinci geliştirmelerini sağlayan bir süreçtir. Özellikle küreselleşme ile artan kültürel çeşitlilik, bireylerin sosyal okuryazarlık becerilerini geliştirmeleri konusunu bir hobiden ya da gereklilikten ziyade zorunluluk haline getirmiştir.

Sosyal okuryazarlık, sosyal dinamikleri anlama ve yönlendirme, ilişkiler kurma ve ortak hedeflere ulaşmak için başkalarıyla iş birliği yapma becerisini teoriden pratiğe aktaran bir yetenektir. Sivil toplum okuryazarlığı ile yakından bağlantılıdır; çünkü sivil toplum kolektif eylem ve topluluk katılımı ile gelişir ve bu süreçle yakından ilişkilidir. Sosyal okuryazarlık, bireylerin farklı gruplar içinde etkili bir şekilde çalışmasını, çatışmaları çözmesini ve dayanışma duygusunu teşvik eder. Taban hareketleri, katılımcılar arasında güven ve iş birliği ağları oluşturmak için genellikle sosyal okuryazarlığa güvenmeleri bunun bir göstergesidir (Putnam, 2000). Sosyal okuryazarlığın bir diğer önemli boyutu ise bireylerin sivil toplum örgütlerine katılımını teşvik etmesidir. Toplumun farklı kesimlerinin ortak çıkarlar doğrultusunda bir araya gelerek kolektif eylemlerde bulunabilmesi, sosyal okuryazarlığın gelişmişliği ile doğrudan ilişkilidir. Sivil toplumun güçlenmesi, bireylerin hak ve sorumluluklarının farkında olmalarına, toplumsal adalet mekanizmalarını desteklemelerine ve kamusal alanın demokratikleşmesine katkı sağlamaktadır (Güler, 2024, ss. 103-104).

Okuryazarlığın bu farklı alt kategorileri, bireylerin bilgi toplumuna eklenmelerini sağlarken, aynı zamanda bireysel ve toplumsal dönüşüm süreçlerine de doğrudan etki eder. Siyasal, medya ve sosyal okuryazarlık arasındaki kesişim noktaları, bireylerin yalnızca bilgiyi pasif tüketiciler olarak almalarını değil, aynı zamanda bu bilgiyi kullanarak bilinçli ve etkin vatandaşlar olmalarını da sağlar.

Okuryazarlık kavramının gelecekte daha da genişlemesi ve farklı alanlarla bütünleşmesi beklenmektedir. Dijitalleşmenin yaygınlaşması ile dijital okuryazarlık, veri okuryazarlığı ve yapay zekâ okuryazarlığı gibi yeni beceri setleri de giderek daha fazla önem kazanacaktır. Bilginin hızla değiştiği ve dönüştüğü bu çağda, bireylerin sadece

belirli bir bilgiye sahip olması yeterli olmayacak; aynı zamanda bu bilgiyi güncelleme, eleştirel bir şekilde değerlendirme ve farklı bağlamlarda kullanabilme becerisi de bir ihtiyaç haline gelecektir. Okuryazarlık kavramının geleneksel anlamının ötesine geçerek siyasal, medya ve sosyal boyutlarıyla ele alınması, bireylerin ve toplumların bilinçli ve katılımcı aktörler haline gelmesini de sağlayacaktır. Bu nedenle, eğitim sistemlerinden medya politikalarına kadar geniş bir yelpazede okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi, demokratik katılımın artırılması ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi açısından önemli bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

Sivil Toplum Okuryazarlığının Unsurları

Sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin toplumsal dinamikleri anlama, hak ve sorumluluklarını kavrama ve sivil toplum kuruluşlarıyla etkileşim kurma yetkinliklerini içeren kapsamlı bir çerçeve sunduğu belirtilmişti. Bu duruma bağlı olarak toplumların demokratikleşme süreçlerinde bireylerin aktif vatandaşlık becerilerine sahip olmaları, yalnızca devlet ve siyaset kurumlarıyla ilişkilerini değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde kolektif eylemlere katılım düzeylerini de belirlemektedir (Pattie & Johnston, 2003). Bu bağlamda, sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin kamusal alanda etkin aktörler haline gelmelerini sağlayan temel bilgi ve beceri setlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sivil toplum okuryazarlığının en temel unsurlarından biri, bireylerin hak ve sorumluluklarının bilincinde olmalarıdır. Hak ve sorumluluk bilinci, bireylerin yalnızca kendi çıkarlarını savunmaları anlamına gelmez; aynı zamanda toplumsal adalet, eşitlik ve dayanışma ilkeleri çerçevesinde hareket etmeleridir. Demokratik toplumlarda vatandaşlar, sahip oldukları hakları kullanırken, belirli sorumlulukları da yerine getirme durumundadırlar (Can, 2019, s. 2161). Örnek vermek gerekirse, ifade özgürlüğü, bireylerin düşüncelerini serbestçe ifade etme hakkını güvence altına alırken, bu hakkın başkalarının haklarını ihlal etmeyecek şekilde kullanılması sorumluluğunu da beraberinde getirmektedir. Sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin bu tür dengeleri kavramalarına yardımcı olur ve toplumsal etkileşimlerinde daha bilinçli ve sorumlu bir tutum benimsemelerine yönelik zemin oluşturur.

Sivil toplum okuryazarlığının bir diğer önemli bileşeni, bireylerin sivil toplum kuruluşlarını tanıma ve anlamlandırma yetisidir. Sivil toplum kuruluşları, toplumsal sorunlara çözüm üretme, farkındalık yaratma ve kamusal politikalar üzerinde etkili olma işlevleriyle demokratik süreçlerde çeşitli roller üstlenmektedirler (Olçar, 2023, s. 44-45). Bununla birlikte, bireylerin bu kuruluşların işleyişini, misyonlarını ve faaliyet alanlarını yeterince tanımaması, sivil topluma katılımın düşük seviyede kalmasına neden olabilmektedir. Sivil toplum okuryazarlığına sahip bireyler, STK'ların toplumsal değişim süreçlerindeki rolünü daha iyi kavrayarak bu yapılara aktif olarak katılım sağlamaları beklenir. Çevre koruma, insan hakları, mülteci politikaları veya gençlik politikaları alanlarında faaliyet gösteren STK'lara katılım, bireylerin hem toplumsal sorunlara duyarlılık geliştirmelerine hem de kolektif eylem süreçlerine doğrudan dahil olmalarına olanak tanır (Şahin & Akboğa, 2019, s. 414). Bu husus, sivil toplum ve siyasal katılım konusunda da karşımıza çıkar.

Bireylerin sivil toplumu anlamlandırma yetisi, yalnızca bu kuruluşların varlığını bilmekten ibaret değildir; aynı zamanda bu yapıların demokratik yönetim içindeki rolü de anlaşılmalıdır. Bu eksende, sivil toplum kuruluşlarının kamu politikalarının

oluşturulmasında oynadığı rol, vatandaş katılımını teşvik etme mekanizmaları ve lobicilik faaliyetleri gibi konular sivil toplum okuryazarlığının önemli boyutları arasında yer alır (Yeşildal, 2020, ss. 35-36). Bir insan hakları STK'sı, hükümet politikalarını eleştirel bir gözle değerlendiren raporlar yayımlayarak kamuoyunu bilgilendirebilir veya çeşitli yasal reform süreçlerine destek olabilir. Bu tür faaliyetler, demokratik denetim mekanizmalarının güçlenmesine ve vatandaşların karar alma süreçlerine daha etkin katılmalarına yardımcı olur.

Sivil toplum okuryazarlığının üçüncü temel bileşeni ise bireylerin kolektif eylem becerisi geliştirmeleridir. Kolektif eylem, bireylerin ortak bir amaç doğrultusunda bir araya gelerek toplumsal değişim yaratmak amacıyla harekete geçmelerini betimler. Kolektif eylemin etkinliği, bireylerin toplumsal organizasyon süreçlerine katılım düzeyleriyle doğrudan ilişkilidir. Bunu somutlaştırmak gerekirse, bir topluluk, kent hakkı ihlallerine karşı yerel yönetimlere baskı oluşturmak amacıyla bir kampanya başlattığında, bu kampanyanın başarılı olabilmesi, katılımcıların stratejik planlama, savunuculuk (faaliyetleri) ve medya yönetimi gibi becerilere sahip olmasına bağlıdır.

Sivil toplum okuryazarlığına sahip bireyler, kolektif eylem süreçlerinde daha etkili bir rol oynayarak toplumsal dönüşüm süreçlerine doğrudan destekleyebilirler. Bu kapsamda, protestolar, dilekçe kampanyaları, gönüllü projeler, sosyal medya üzerinden farkındalık kampanyaları ve sivil forumlar gibi araçlar, kolektif eylemin farklı biçimleri olarak değerlendirilebilir. Kolektif eylemin etkinliğini artıran faktörler arasında stratejik planlama, katılımcı karar alma mekanizmalarının oluşturulması (Yıldız, 2018) ve iletişim becerileri gibi unsurlar yer almaktadır.

Sivil toplum okuryazarlığının bireylerin demokratik katılım düzeyleri üzerindeki etkisi oldukça belirgindir. Katılımcı demokrasilerde vatandaşların yalnızca seçim dönemlerinde oy kullanmakla yetinmeyip, sivil toplum faaliyetleri aracılığıyla da siyasal süreçlere dahil olmaları beklenmektedir (Topçuoğlu, 2023, ss. 107-108). Ancak, demokratik sistemlerde vatandaş katılımı yalnızca bir hak değil, aynı zamanda bir sorumluluk olarak da değerlendirilmelidir. Bireylerin karar alma süreçlerine dahil olmalarını sağlayan en önemli mekanizmalardan biri sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülen savunuculuktur. Bu hususta çevre politikalarına ilişkin yapılan savunma faaliyetleri örnek olarak gösterilebilir. Bu konudaki yasal düzenlemelerin yapılmasını talep eden bir sivil toplum hareketi, kamuoyu oluşturma, politika yapımcılarla müzakere yürütme ve medya aracılığıyla farkındalık yaratma gibi yöntemleri kullanarak etki yaratmaya çalışması savunuculuk faaliyeti olarak değerlendirilir (Yavuz & Kaynar, 2015, s. 191).

Sivil toplum okuryazarlığının bireylerin siyasal süreçlere olan ilgisini artırıcı etkisi, özellikle otoriterleşme eğilimlerinin arttığı dönemlerde daha da belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Ancak bu bağlamda, sivil toplumun demokratikleşme üzerindeki etkisini değerlendirirken, onun heterojen yapısını göz ardı etmemek gerekir. Sivil toplum okuryazarlığı, yalnızca bireysel farkındalık değil, aynı zamanda kamusal yarar doğrultusunda örgütlü kolektif bilinç gelişimini de içerdiğinde otoriter eğilimlere karşı etkili bir direnç oluşturabilir. Bu nedenle, hemşeri dernekleri gibi tikel çıkar odaklı yapılarla sınırlı bir sivil toplum formunun, demokratik normların korunmasında yapısal bir işlev üstlenebilmesi ancak kendi iç evrimini geçirerek daha kapsayıcı ve kamusal

yönelimli hale gelmesiyle mümkündür. Demokrasi kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, güçlü bir sivil toplumun varlığı, otoriter eğilimleri dengeleme ve vatandaşların siyasal süreçler üzerindeki denetimini artırma işlevi görmektedir. Bireylerin hak ve özgürlüklerini koruyabilmeleri, sadece bu haklara yönelik tehditleri zamanında fark edebilmeleri ve bu tehditlere karşı kolektif bir direnç gösterebilmeleri ile mümkündür (Oğuz, 2018, s. 250). Bu noktada, sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin yalnızca toplumsal süreçleri analiz edebilme kapasitesini değil, aynı zamanda bu süreçlerdeki aktivist olma motivasyonunu da güçlendirmektedir.

Sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin hak ve sorumluluklarını kavramalarına, sivil toplum kuruluşlarının işleyişini anlamalarına ve kolektif eylem süreçlerine etkin bir şekilde katılmalarına mümkün kılan bir beceri setidir. Bu becerilerin geliştirilmesi, demokratik katılımın artırılması, toplumsal farkındalığın güçlendirilmesi ve sivil toplumun sürdürülebilir bir şekilde gelişmesi açısından stratejik bir değer taşımaktadır. Bu nedenle, eğitim sistemlerinden sivil toplum politikalarına kadar geniş bir perspektiften ele alınarak sivil toplum okuryazarlığının yaygınlaştırılması, demokratik süreçlerin kalitesini artıran temel unsurlardan biri olarak değerlendirilmelidir. Bireylerin bilinçli vatandaşlar olarak kamusal alanda aktif roller üstlenmeleri, yalnızca bireysel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda demokratik değerlerin güçlenmesine de katkıda bulunacaktır.

SIYASET BİLİMİ PERSPEKTİFİNDEN SİVİL TOPLUM OKURYAZARLIĞI

Sivil toplum okuryazarlığı, yalnızca bireylerin toplumsal katılım düzeyini artıran bir kavram değil, aynı zamanda siyaset biliminin temel meselelerinden biri olan devlet-toplum ilişkisinin daha iyi anlaşılmasını sağlayan bir araçtır. Sivil toplum okuryazarlığı, siyaset bilimi perspektifinden incelendiğinde, demokratik yönetim, sivil katılım ve politika savunuculuğunun şekillendirilmesinde anahtar bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu okuryazarlık, bireylerin STK'lar ve bu kuruluşların siyasal süreçlerdeki rollerini anlama, bunlarla ilişki kurma ve eleştirel olarak değerlendirme becerilerini bünyesinde bulundurmaktadır. Sivil toplumun bireyler ve devlet arasında bir aracı görevi gördüğü düşünüldüğünde, sivil toplum okuryazarlığının geliştirilmesi daha katılımcı ve hesap verebilir bir demokrasinin teşvik edilmesini destekleyebilir. Bu okuryazarlık, STK'lar ve faaliyetleri hakkındaki farkındalığın ötesine geçerek, sivil toplumun (resmi) siyasal kurumlarla nasıl etkileşime girdiğini, politika yapımını nasıl etkilediğini ve vatandaşları kolektif eylem için nasıl harekete geçirdiğini geniş bir perspektiften ele alır.

Sivil Toplum ve Siyasal Katılım

Sivil toplum ve siyasal katılım arasındaki ilişki çok boyutludur. Sivil toplum, vatandaşların geleneksel seçim süreçlerinin ötesinde siyasi hayata katılmalarını sağlayan bir mekanizma olarak hizmet eder. Oy verme demokratik katılımın önemli bir unsuru olmaya devam ederken, STK'ların faaliyetleri sürekli sivil katılımı teşvik ederek demokrasinin dönemsel seçimlerin ötesine geçmesini mümkün kılar (İzmir, 2020, s. 278). Savunuculuk kampanyaları, politika önerileri ve tabanın harekete geçirilmesi yoluyla sivil toplum kuruluşları, vatandaşları hakları ve sorumlulukları konusunda eğiterek siyasi sosyalleşmenin aracılıları olarak hareket ederler.

Sivil toplumun siyasal katılımdaki en önemli işlevlerinden biri, çıkarların ifade edilmesi ve bir araya getirilmesindeki rolüdür. Demokratik sistemlerde bireyler genellikle politika yapıcılara doğrudan erişimden veya siyasal kararları bağımsız olarak etkileme becerisinden yoksundur (Sezik, 2019, s. 120). Ne var ki, sivil toplumun tüm bileşenlerini eşit etki gücüne sahip yapılar olarak görmek, güç ilişkilerini ihmal eden normatif bir bakış açısına yol açabilir. Toplum, farklı sınıfsal konumlara ve kaynaklara sahip aktörlerden oluştuğu için, bu eşitsizlik sivil toplum alanında da yeniden üretilmektedir. Bu bağlamda, örneğin sermaye odaklı çıkar gruplarının (TÜSİAD, MÜSİAD gibi) siyasal karar alma süreçlerine etkisi ile marjinal grupları temsil eden örgütlerin etkisi kıyaslandığında, aradaki yapısal asimetri dikkat çekicidir. Bu nedenle, sivil toplumun dışlanan kesimlerin sesi olabilmesi, ancak bu güç dengesizliklerini dönüştürmeye yönelik eleştirel ve kapsayıcı bir örgütlenme biçimiyle mümkündür. Sivil toplum, bireysel çıkarları kolektif talepler halinde bir araya getirerek bu boşluğu doldurur ve böylece marjinalize edilmiş veya yeterince temsil edilmeyen grupların seslerini yükseltir. İnsan hakları örgütleri, çevre savunuculuğu grupları ve işçi sendikaları, toplumun farklı kesimlerinin siyasal söylemlere katılabileceği platformlar olarak örnek gösterilebilir.

Ayrıca sivil toplum, vatandaşları bilinçli katılım için bilgi ve becerilerle donatarak siyasal okuryazarlığın gelişimine katkıda bulunur ve farklı türevlerde bireysel ve toplumsal gelişime ivme kazandırır. Bu anlamda siyasal okuryazarlık, bireyin siyasal yapıları anlama, politika tartışmalarına katılma ve hükümet eylemlerini eleştirel bir şekilde değerlendirme becerisini ifade eder (İnan, 2021, s. 77). Siyasal okuryazarlık ve sivil toplumun kesişimi, yanlış bilgiyle mücadele, demokratik süreçlerin güçlendirilmesi ve siyasal bilince sahip bir vatandaşlık anlayışının teşvik edilmesi açısından özellikle önemlidir. Sivil toplum aktörleri, vatandaşlık eğitimi girişimleri, çalıştaylar ve kamusal tartışmalar yoluyla, demokratik katılımın sembolik olmaktan ziyade somut olarak hayat geçirilmesine fırsat tanıyarak bilinçli bir katılım kültürü geliştirir.

Sivil toplum, demokratik yönetim anlayışının güçlenmesinde ve halkın yönetime katılımının artırılmasında merkezde yer alan bir organizasyondur (İzci & Sarıtürk, 2019). Demokratik süreçlerin etkin işlemesi için yalnızca seçimlere katılım yeterli olmayıp, vatandaşların STK aracılığıyla politika oluşturma süreçlerine dahil olması da bir gerekliliktir. STK'lar, vatandaşların taleplerini organize ederek kamu otoritelerine ileten, yönetim süreçlerinde denetleyici rol üstlenen ve demokratik değerlerin korunmasını sağlayan önemli aktörlerdir. Bu doğrultuda, demokratik süreçlerin sürdürülebilirliği için güçlü ve bilinçli bir sivil toplumun varlığı bir zorunluluktur.

Sivil toplumun demokratik süreçlere katkısı üç temel alanda ele alınabilir: Temsil, katılım ve denetim. Temsil boyutunda, STK'lar marjinalleşmiş veya siyasal sistemde yeterince yer bulamayan grupların seslerini duyurmasına yardımcı olur. Kadın hakları, çevre politikaları, insan hakları veya dezavantajlı grupların sorunları gibi konularda faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri, bu kesimlerin karar alma süreçlerine katılmasını sağlayarak demokrasinin kapsayıcılığını artırır. Katılım boyutunda ise STK'lar, vatandaşların demokratik süreçlere etkin biçimde dahil olmasını teşvik eder. Bu noktada, bireylerin yalnızca oy kullanarak değil, aynı zamanda kamu politikalarını şekillendirme, kampanyalara katılma ve savunuculuk faaliyetlerinde bulunma gibi yollarla da demokrasiye katkıda bulunması saplar. Nihai olarak, denetim işlevi çerçevesinde sivil toplum, kamu politikalarının şeffaflığını sağlamak, yolsuzluğu önlemek ve demokratik

mekanizmaların hesap verebilir olmasını temin etmek amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının en temel işlevlerinden biri, bireylerin demokratik süreçlere katılımını artırmak ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütmektir. Bu bağlamda, seçim süreçlerinde STK'ların üstlendiği roller hem dikkat çekici hem de seçim sürecinin demokrasi ekseninde kalmasını sağlayan bir durumdur (Turkan İpek & Karpuzcu, 2016, ss. 208-209). Seçim gözlemciliği yapan sivil toplum örgütleri, seçimlerin adil ve şeffaf bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunarak demokratik meşruluğu güçlendirir. Benzer şekilde, seçmen eğitimi programları aracılığıyla vatandaşlara oy kullanma süreçleri hakkında bilgi verilmekte ve bilinçli tercihler yapmaları teşvik edilmektedir.

Bununla birlikte, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülen kampanyalar ve savunuculuk faaliyetleri, bireylerin demokratik sürece daha aktif şekilde dahil olmasını sağlamaktadır. Kamu politikalarının oluşturulmasında vatandaşların daha fazla söz sahibi olabilmesi için gerçekleştirilen lobcilik faaliyetleri (Canöz, 2007), halk meclisleri (Cender & Kuş, 2024), çevrimiçi dilekçeler ve protesto hareketleri (Beer, 2021) gibi araçlar, demokratik katılımı artıran mekanizmalar arasında yer almaktadır. Bu tür faaliyetler, demokratik yönetim anlayışının temel unsurlarından biri olan katılımcı demokrasinin güçlenmesine yardımcı olmaktadır.

Demokratik süreçlerin sağlıklı işlemesi için yalnızca katılımın artırılması yeterli değildir; aynı zamanda hesap verebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesi de şarttır. Bu noktada, sivil toplum kuruluşları kamu otoritelerinin faaliyetlerini izleyerek, toplum adına bir denetim mekanizması işlevi görmektedir. Özellikle yolsuzlukla mücadele eden ve kamu yönetiminde şeffaflık ilkesinin uygulanmasını savunan STK'lar, demokratik yönetimin kalitesini artırmaktadır. Örneğin, birçok ülkede faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, kamu harcamalarının denetimi, ihale süreçlerinin şeffaflığı ve devlet kurumlarının hesap verebilirliği konusunda önemli çalışmalar yürütmektedir. Bu tür denetim faaliyetleri, vatandaşların kamu yönetimine olan güvenini artırırken, aynı zamanda demokratik sistemin işleyişine katkıda bulunmaktadır. Özellikle dijital çağda, veri tabanları, açık veri platformları ve sosyal medya aracılığıyla kamu yönetiminde şeffaflığın artırılması konusunda STK'ların yürüttüğü faaliyetler daha da önem kazanmıştır.

Sivil toplumun demokratik süreçlere katkısını değerlendirmek için yerel yönetimlerle olan ilişkileri de ele alınmalıdır. Yerel yönetimler, vatandaşların doğrudan etkileşimde bulunabileceği ve kamu politikalarına en hızlı şekilde etki edebileceği yönetim birimleridir (Sobacı & Hatipoğlu, 2017, s. 709). Bu noktada, sivil toplum kuruluşları ile yerel yönetimler arasındaki iş birliği, demokratik yönetişimin geliştirilmesi açısından kilit bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Katılımcı bütçeleme, halk meclisleri ve mahalle forumları gibi mekanizmalar, yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşları arasındaki etkileşimi artırarak vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan dahil olmalarını sağlamaktadır. Bu tür uygulamalar, demokrasinin yalnızca seçimlerle sınırlı olmadığını ve yönetişim süreçlerine sürekli katılımın esas olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, yerel düzeyde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, belediyeler ve diğer yerel yönetim birimleri ile ortak projeler yürüterek kamu hizmetlerinin daha etkin ve verimli olmasına katkı yaparlar (Cabannes, 2004). Sosyal yardım projeleri, çevre

koruma programları, gençlik ve kadın destek merkezleri gibi alanlarda gerçekleştirilen iş birlikleri, toplumun refah seviyesini artırırken, demokratik katılımı da özendirir.

Günümüzde dijitalleşmenin yaygınlaşması, sivil toplumun demokratik süreçlerdeki rolünü daha da çeşitlendirmiştir. Dijital platformlar, vatandaşların örgütlenmesini kolaylaştırmakta ve kamu politikalarına doğrudan müdahil olmalarına olanak tanımaktadır. E-demokrasi ve e-katılım gibi kavramlarla sembolize edilen süreçler, dijitalleşme ile demokratik süreçlerin iç içe geçtiğini göstermektedir. Özellikle sosyal medya ve çevrimiçi kampanya platformları, vatandaşların belirli toplumsal meselelerde seslerini duyurmalarını sağlayan etkili araçlar haline gelmiştir.

Somut bir gösterge olarak dijital imza kampanyaları, vatandaşların belirli bir konuda kamu otoritelerine talepte bulunmalarını sağlarken, çevrimiçi forumlar ve açık veri platformları, politika oluşturma süreçlerinde daha fazla şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlamaktadır. Aynı zamanda, sivil toplum kuruluşları dijital araçları kullanarak vatandaşları bilinçlendirme faaliyetlerini daha geniş kitlelere yayabilmektedir. Bu da vatandaşların kısa süre içinde daha fazla bilgilenebilmesine olanak sağlamaktadır. Yine de dijitalleşmenin getirdiği fırsatlar kadar tehditler de bulunmaktadır. Özellikle yanlış bilgi ve dezenformasyonun yayılması, demokratik süreçlerin manipüle edilmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle, sivil toplum okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesi, vatandaşların dijital ortamda eriştikleri bilgileri eleştirel bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olacaktır.

Siyasal okuryazarlık ve sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin demokratik sistemler içindeki aktif rollerini şekillendiren iki temel kavramdır. Siyasal okuryazarlık, bireylerin siyasal süreçleri, kurumları ve haklarını anlamalarına yardımcı olurken; sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin bu süreçlerde kolektif eylem ve dayanışma yoluyla etkinlik kazanmalarını sağlamaktadır. Bu iki kavramın kesişim noktası, demokratik katılımın yalnızca seçime dayalı bir süreç olmaktan çıkarak, bireylerin siyasal karar alma mekanizmalarına doğrudan veya dolaylı olarak müdahil olmasını mümkün kılan bir yapıya evrilmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla, demokratik bir toplumda bireylerin yalnızca siyasal sistemleri anlamaları değil, bu sistemler içinde nasıl hareket edebileceklerine dair bilgi sahibi olmaları önem taşımaktadır. Bu noktada, bireylerin bilinçli vatandaşlar olarak hak ve sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için siyasal ve sivil toplum okuryazarlığını birlikte geliştirmeleri önemli bir mezyettir.

Siyasal ve sivil toplum okuryazarlığının birlikte ele alınması, bireylerin siyasal süreçlere yalnızca oy kullanma gibi geleneksel yöntemlerle değil, aynı zamanda sivil katılım mekanizmaları aracılığıyla da dahil olmalarına imkân sağlamaktadır. Örneğin, siyasal haklarını bilen bir birey, STK'lar ile iş birliği yaparak yerel yönetimlere taleplerini iletebilir ve kamu politikalarının şekillendirilmesine katkıda bulunabilir. Bu, özellikle demokratik yönetim modellerinde vatandaşların yalnızca seçim dönemlerinde değil, sürekli olarak yönetim süreçlerine katılım göstermelerini sağlayan bir yaklaşımdır. Bu noktada, sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin STK'ları, sendikaları, meslek örgütlerini ve diğer sivil girişimleri tanımalarını ve bu yapıların nasıl işlediğini anlamalarını gerektirir.

Bununla birlikte, medya okuryazarlığı da hem siyasal hem de sivil toplum okuryazarlığıyla doğrudan ilişkilidir. Dijitalleşme ile bilgiye erişimin kolaylaşması,

bireylerin siyasal süreçler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasını kolaylaştırmaktadır (Uyar & Asrak Hasdemir, 2023). Diğer yandan, dezenformasyon, manipülasyon ve bilgi kirliliği gibi sorunlar, bireylerin doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Bu noktada, medya okuryazarlığı becerileri gelişmiş bireyler, haberleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilir ve yanlış bilgilendirmeye karşı toplumsal farkındalık yaratabilirler. Daha betimleyici bir ifade ile bir siyasal propaganda aracılığıyla yayılan yanlış bilgiler, medya okuryazarlığı yüksek bireyler tarafından tespit edilerek ifşa edilebilir ve kamuoyunun bilinçli kararlar almasına yönelik tersine bir kamuoyu oluşturabilirler.

Siyasal okuryazarlık, yalnızca seçimler ve siyasal partilerle ilgili bilgi sahibi olmayı değil, aynı zamanda demokratik hakların nasıl kullanılabileceğini de içermektedir. Bu itibarla, daha önce ifade edildiği gibi dilekçe verme, protesto düzenleme, kamuoyu oluşturma ve hukuki yollarla hak arama gibi demokratik katılım yöntemleri, bireylerin seslerini duyurmalarına ve kamu politikalarını etkileyebilmelerine mümkün kılan davranışlar ve beceriler olarak sıralanabilir. Ancak, bu hakların etkin bir şekilde kullanılabilmesi için bireylerin hem siyasal hem de sivil toplum okuryazarlığına sahip olması beklenen bir olgudur. Çevre politikalarına ilişkin bir düzenlemenin iptal edilmesini isteyen bir grup bu konuya örnek gösterilebilir. Yalnızca seçim dönemlerinde oy kullanarak bu talebi dile getirmek yerine, bir sivil toplum kuruluşu ile iş birliği yaparak kampanyalar düzenleyebilir, yerel yöneticilerle toplantılar gerçekleştirebilir veya sosyal medya aracılığıyla kamuoyu oluşturarak siyasal baskı mekanizmalarını harekete geçirebilir (Açıkgöz, 2021).

Sivil toplum okuryazarlığının güçlü olduğu toplumlarda, vatandaşların sadece bireysel haklarını korumakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal dayanışma içinde hareket ederek ortak sorunlara çözümler geliştirdiği gözlemlenmektedir. Doğal afetler sonrasında sivil toplum kuruluşları ve gönüllüler aracılığıyla yürütülen yardım kampanyaları, toplumda dayanışma kültürünü güçlendirerek siyasal katılım mekanizmalarının da gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Benzer şekilde, kadın hakları, engelli hakları veya çocuk hakları gibi konularda yürütülen sivil toplum faaliyetleri, siyasal karar alıcıların gündeminde bu konuların daha fazla yer bulmasını sağlamaktadır (Akçeşme, 2013, s. 215). Özellikle otoriter eğilimlerin arttığı veya demokratik gerileme süreçlerinin yaşandığı ülkelerde, siyasal ve sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin demokratik kazanımları koruyan bir kalkandır. Siyasal sistemlerin baskıcı hale gelmesi, çoğunlukla vatandaşların siyasal ve sivil katılım mekanizmalarına olan ilgisizliğiyle derinleşmektedir. Dolayısıyla, bireylerin yalnızca siyasal süreçler hakkında bilgi sahibi olması değil, aynı zamanda bu süreçlerde nasıl aktif roller alabileceklerini bilmeleri gerekmektedir. Tarihsel olarak değerlendirildiğinde, toplumsal hareketlerin ve sivil direnişlerin, otoriterleşme eğilimlerine karşı önemli bir denge unsuru oluşturduğu görülmektedir. Bunun en önemli örneklerinden biri, sivil itaatsizlik eylemleriyle baskıcı yönetimlere karşı mücadele eden toplumsal hareketlerdir.

Öte yandan, sivil toplum okuryazarlığının ve siyasal okuryazarlığın düşük olduğu toplumlarda, bireyler genellikle pasif vatandaşlar olarak kalmakta ve demokratik süreçlere yeterince dahil ol(a)mamaktadır. Bu tür toplumlarda, yönetenler üzerindeki denetim mekanizmaları zayıflamakta ve siyasal katılım yalnızca temsili demokrasi mekanizmalarıyla sınırlı kalmaktadır. Oysa demokratik toplumların sürdürülebilirliği,

vatandaşların sürekli olarak siyasal süreçlere katılım göstermesine bağlıdır. Bu nedenle, siyasal ve sivil toplum okuryazarlığının yaygınlaştırılması, bireylerin demokratik süreçlerde etkili roller üstlenmelerini sağlayacaktır.

Siyasal okuryazarlık ve sivil toplum okuryazarlığı, demokratik toplumların temel taşlarıdır ve bireylerin haklarını savunmalarını, toplumsal sorunlara çözüm üretmelerini ve demokratik süreçlere etkin katılım göstermelerini desteklemektedir. Bu iki kavramın birbirini tamamlaması, bireylerin siyasal süreçlerin her aşamasında yer almalarını mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla, eğitim politikalarından medya okuryazarlığına, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinden vatandaşlık bilincinin geliştirilmesine kadar geniş bir perspektifte ele alınması gereken bu kavramlar, demokratik toplumların sürdürülebilirliği açısından hayati bir öneme sahiptir. Ancak siyasal ve sivil okuryazarlığı yalnızca bireysel düzeyde bir eğitim sorunu olarak ele almak, toplumsal ve yapısal çelişkileri göz ardı eden indirgemeci bir yaklaşım riskini taşır. Demokratik katılımın güçlenmesi, sadece bireylerin bilgi düzeyinin artmasıyla değil, aynı zamanda siyasal alanın çoğulculuğa açık, hesap verebilir ve katılımı teşvik eden kurumsal yapılarla desteklenmesiyle mümkündür. Dolayısıyla, siyasal çelişkilerin, güç ilişkilerinin ve çatışmaların bilincinde olan bir vatandaşlık anlayışı, okuryazarlığın pasif bir bilgi birikimi değil, siyasal mücadele alanında etkin bir pozisyon alışıyla tamamlanması gerektiğini göstermektedir.

Sivil Toplum Okuryazarlığında Küresel ve Yerel Perspektifler

Sivil toplum okuryazarlığının önemi ulusal sınırların ötesine uzanır. Çünkü uluslararası sivil toplum ağları küresel zorlukların ele alınmasında önemli bir aktör olmanın yanında somut çıktılarının pragmatik bir şekilde elde edildiği oluşumlardır. Ulus ötesi savunuculuk ağları, insani yardım kuruluşları ve uluslararası STK'lar farklı yetki alanlarında faaliyet göstererek küresel yönetişimi ve politika söylemini şekillendirmektedir. Bu perspektifle sivil toplum okuryazarlığı, bu kuruluşların Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Afrika Birliği (vd.) gibi bölgesel kuruluşların uluslararası kurumlarla nasıl etkileşime girdiğini anlamayı içeren geniş yelpazeli bir çerçevedir. Küresel sivil toplum okuryazarlığının önemli bir yönü, sivil toplumun uluslararası politikaları etkilemedeki etkinliğini analiz etme becerisidir. Örneğin, Greenpeace ve Doğal Hayatı Koruma Vakfı gibi çevre örgütleri küresel düzeyde iklim savunuculuğu yaparak sürdürülebilirlik ve çevrenin korunmasına ilişkin politika kararlarını etkilemektedir. Benzer şekilde, Uluslararası Af Örgütü gibi insan hakları örgütleri, hükümetleri hak ihlallerinden sorumlu tutmak için küresel kamuoyunu harekete geçirmektedir. Bu dinamikleri anlamak, akademisyenlerin ve uygulayıcıların sivil toplumun etkisini ulusal siyasi arenaların ötesinde değerlendirebilmelerine de fırsatlar sunmaktadır.

Türkiye bağlamında sivil toplum okuryazarlığı, sivil katılımın ve devlet-STK ilişkilerinin değişen manzarası göz önüne alındığında özellikle önemlidir. Türkiye'de sivil toplum, siyasi, hukuki ve toplumsal gelişmelerden etkilenecek farklı eksenlerde dönüşümler geçirmiştir. Sivil toplum kuruluşları demokratikleşme ve insan haklarının ilerletilmesinde tarihsel bir rol oynamış olsa da yasal kısıtlamalar, bürokratik engeller ve siyasi kutuplaşma gibi zorluklar faaliyet ortamlarını şekillendirmiştir (Göz, 2022, s. 54). Özellikle 1980 askeri darbesinin ardından sivil toplum alanı uzun süre kısıtlı kalmıştır.

Bu dinamikleri siyaset bilimi çerçevesinde analiz etmek, sivil toplumun farklı yönetim modelleri içinde nasıl işlediğine dair eleştirel bir değerlendirme yapılması konusunda bizlere fikir verir. Anılan sivil toplumla ilgili aleyhte durumlara rağmen Türkiye’deki özellikle yerel düzeydeki sivil toplum kuruluşları toplumsal meselelere, afetlere müdahalelere ve insani yardım konularına kendi imkanları ölçüsünde destek vermiş, direnç göstermiştir. STK’ların büyük depremlerin ardından olduğu gibi (1999, 2023) afet yardım çalışmalarındaki rolü, hızlı mobilizasyon ve toplum desteği kapasitelerini örneklemektedir. Yerel sivil toplumun işleyiş mekanizmalarının anlaşılması, Türkiye’de sivil katılım ve yönetim konusundaki politika tartışmalarını güçlendirmektedir.

Sivil toplum kuruluşları, iklim değişikliği, göç ve halk sağlığı durumları da dahil olmak üzere küresel krizlerin ele alınmasında giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır. Ancak sivil toplumun bu alanlardaki etkinliği kurumsal özerklik, kaynaklara erişim ve siyasi ortam gibi çeşitli faktörlere bağlıdır (Karakoç, 2014, s. 380). Pek çok bağlamda sivil toplum kısıtlayıcı koşullar altında faaliyet göstermekte, düzenleyici kısıtlamalar, finansman sınırlamaları ve devlet baskısı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorluklar, sivil toplum aktörlerinin karmaşık siyasi ve yasal ortamlarda nasıl hareket ettiklerinin incelenmesini gerektirmektedir.

Sivil toplumun etkinliğini belirleyen kritik faktörlerden biri, içinde faaliyet gösterdiği yasal ve kurumsal çerçevedir. Demokratik ortamlarda, örgütlenme özgürlüğü, şeffaf düzenlemeler ve finansmana erişim, sivil toplum kuruluşlarının etkinliğini artıran temel unsurlardır. Buna karşılık, otoriter rejimler genellikle sivil topluma kısıtlamalar getirerek siyasi reformları savunma veya politika tartışmalarına katılma becerilerini sınırlandırır (Şahin & Akboğa, 2019). Farklı yönetim sistemlerinde sivil toplumun etkinliğine ilişkin karşılaştırmalı çalışmalar, sivil katılımı kolaylaştıran veya engelleyen koşullara ilişkin değerli bilgiler sağlamaktadır. Buna ek olarak, dijital aktivizmin yükselişi sivil toplumun siyasi süreçleri etkileme kabiliyetini dönüştürmüştür. Sosyal medya platformları, çevrimiçi dilekçeler ve sanal kampanyalar sivil toplum girişimlerinin erişim alanını genişleterek kuruluşların ulusal ve uluslararası sınırların ötesinde destek toplamasını sağlamıştır.

Sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin yalnızca yerel değil, aynı zamanda küresel düzeydeki toplumsal sorunlara duyarlı olması olarak da yorumlanabilir. Küresel çapta faaliyet gösteren STK’lar, bireylerin dünya çapındaki sorunlarla ilgili farkındalık kazanmalarına yardımcı olur. Örneğin, İklim değişikliği konularında Greenpeace ve Fridays for Future gibi hareketler, çevre bilincini artırırken bireylerin bu konuda aktif rol almalarını teşvik eder. İnsan Hakları konularında da Uluslararası Af Örgütü ve Human Rights Watch gibi kuruluşlar, bireylerin insan haklarına yönelik ihlallere karşı savunuculuk yapmalarını sağlar. Bu tür küresel ağların bireyler üzerindeki etkisi, sivil toplum okuryazarlığının sınırların ötesine geçen bir olgu olduğunu gösterir.

Türkiye’de sivil toplum okuryazarlığı, özellikle son yıllarda demokratikleşme, demokratik katılımın teşvik edilmesi ve toplumsal sorunların çözümü bağlamında sivil katılımın güçlendirilmesinde önemli bir araç olarak görülmektedir. Gelişen bir kavram olarak sivil toplum okuryazarlığı, bireyin daha geniş bir sosyo-politik bağlamda STK’ları anlama, analiz etme ve onlarla ilişki kurma becerisini kapsar. Ülkemizde devlet-sivil toplum ilişkilerinin tarihsel seyri göz önüne alındığında, sivil toplum okuryazarlığının

gelişimi çeşitli siyasi, hukuki ve toplumsal faktörler tarafından şekillendirilmiştir. Köklü STK'ların varlığı, vatandaşlık eğitimi programları ve dijital platformların sivil aktivizmdeki artan rolü, Türkiye'de sivil toplum okuryazarlığının çok boyutlu doğasını vurgulamaktadır.

Sivil toplum okuryazarlığının temel boyutlarından biri, yerel STK'ların sivil katılımı ve farkındalığı teşvik etmeleridir. Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, TEMA Vakfı ve Darüşşafaka Cemiyeti gibi kuruluşlar, çevresel sürdürülebilirlik ve eğitim gibi çeşitli toplumsal konuları ele alarak sivil bilincin geliştirilmesinde önemli roller oynamıştır. Kadın Dernekleri Federasyonu gibi kuruluşlar da kadınların siyasi katılımını artırmak ve aile içi şiddet mağdurlarına hukuki destek sağlamak için aktif olarak çalışmıştır. Bu tür faaliyetler yalnızca acil toplumsal değişime katkıda bulunmakla kalmamakta, aynı zamanda bireylerin sivil toplum içindeki hak ve sorumluluklarına ilişkin farkındalıklarını da artırmaktadır. Benzer şekilde TEMA Vakfı, Türkiye'de çevre bilincinin ve sürdürülebilirlik girişimlerinin teşvik edilmesinde etkili olmuştur. Büyük ölçekli ağaçlandırma kampanyaları, eğitim projeleri ve politika savunuculuğu yoluyla TEMA, vatandaşların çevre sorunlarıyla ilgilenmeleri ve ekolojik sorumluluk duygusu geliştirmeleri için bir platform sağlamıştır. Vakfın okullarda çevre eğitimine verdiği önem, genç bireyleri çevresel yönetişimde aktif vatandaşlık için gerekli bilgi ve becerilerle donatarak sivil toplum okuryazarlığının artmasına katkıda bulunmuştur. Darüşşafaka Cemiyeti, maddi imkânlardan yoksun çocuklara eğitim fırsatları sunma konusundaki uzun soluklu kararlılığıyla, ülkemizdeki sivil toplum manzarasının bir diğer önemli bileşenini temsil etmektedir. Kuruluş, eğitim alanındaki eşitsizlikleri ele alarak ve sosyal hareketliliği teşvik ederek hem yararlanıcılar hem de toplumun geneli arasında vatandaşlık bilincini güçlendirmektedir. Bu tür girişimler, STK'ların toplumsal meseleler hakkında farkındalık yaratarak, sivil katılımı kolaylaştırarak ve politika reformları için savunuculuk yaparak sivil toplum okuryazarlığını teşvik etmede nasıl kilit aktörler olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

Yerel STK'ların rolüne ek olarak, devlet destekli eğitim programları da Türkiye'de sivil toplum okuryazarlığının gelişimine katkıda bulunmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı, vatandaşlık eğitimi okul müfredatına dahil ederek öğrencilere demokratik değerleri, insan hakları bilincini ve sivil sorumlulukları aşılama amaçlamıştır. Bu tür programlar sivil katılım konusunda temel bir anlayış sağlarken, bağımsız sivil katılımı ne ölçüde teşvik ettikleri akademik bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir (Som & Karataş, 2015, s. 41). Pratik olarak gözlemlenmiştir ki, devlet öncülüğündeki girişimlerin özerk aktivizmi teşvik etmek yerine hükümet perspektifleriyle uyumlu daha kontrollü bir sivil katılım biçimine öncelik verebileceği ihtimali her zaman yüksektir. Bu eleştiriye rağmen, vatandaşlık eğitiminin örgün eğitime entegre edilmesi, sivil toplum ve demokratik yönetişim konusunda kamu bilincinin artırılmasına yönelik önemli bir adımdır.

Örgün eğitimin ötesinde, sivil toplum girişimleri ve üniversite temelli programlar sivil toplum okuryazarlığının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Türkiye'de pek çok üniversite sivil katılım dersleri, topluma hizmet programları geliştirirken, sivil toplum ve yönetişim odaklı araştırma yapan merkezler de kurmuştur. Bunlar şöyle sıralanabilir:

Boğaziçi Üniversitesi – “Sivil Toplum ve Gönüllülük” dersi.

Koç Üniversitesi – “Sosyal Sorumluluk ve Sivil Katılım” dersi.

Sabancı Üniversitesi – “Civic Engagement Projects (CIP)” programı.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi – Topluma Hizmet Uygulamaları dersi gibi.

Bu tür girişimler, öğrencilere deneyimsel öğrenme fırsatları sunarak STK’larla doğrudan ilişki kurmalarına, sosyal projelere katılmalarına ve savunuculuk becerilerini geliştirmelerine fırsat sunmaktadır. Yükseköğretimde siyaset bilimi, sosyoloji, hukuk ve medya çalışmalarını birleştiren disiplinler arası yaklaşımların yaygınlaşması, üniversite öğrencileri arasında sivil toplum okuryazarlığının daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmuştur, bulunmaya da devam edecektir.

Ülkemizde sivil toplum okuryazarlığını şekillendiren bir diğer önemli faktör de dijitalleşme ve gençlik hareketlerinin yükselişidir. X Platformu (Twitter), Instagram, Facebook ve YouTube gibi sosyal medya platformları, özellikle genç nesiller arasında sivil aktivizm için önemli araçlar olarak ortaya çıkmıştır. Protestoları organize etmek, farkındalığı yaymak ve desteği harekete geçirmek için dijital platformların kullanılması, Türkiye’de sivil katılımın doğasını yeniden tanımlamıştır. Örneğin 2013’teki Gezi Parkı protestoları sırasında sosyal medya, iletişimi kolaylaştırmada, kolektif eylemi koordine etmede merkezi bir rol oynamıştır (Tufan Yeniçiftçi, 2014). Benzer şekilde, iklim değişikliği, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları konularında gençlerin öncülük ettiği girişimler, politika değişikliklerini savunmak ve sivil katılımı teşvik etmek için dijital platformları giderek daha fazla kullanmaktadır.

Türkiye’deki yasal ve siyasal ortam da sivil toplum okuryazarlığının gelişimini etkilemektedir. Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunu da dahil olmak üzere STK’ları düzenleyen yasal çerçeve, sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarını ve sınırlarını tanımlamaktadır. Türkiye’de çok çeşitli ve aktif bir sivil toplum sektörü bulunmakla birlikte, kategorize edilmemiş kısıtlamalar, bürokratik kültür ve siyasi yönetime bağlı popülist formel organizasyonlar bağımsız sivil katılımın önünde engel teşkil etmektedir. Bazı STK’ların siyasal açıdan olumsuz veya olumlu anlamda hassas kuruluşlar olarak sınıflandırılması ve uluslararası sivil toplum ortaklıklarına fon kısıtlamaları getirilmesi bazı kuruluşların operasyonel kapasitesini sınırlandırmıştır. Bu bağlamda, sivil toplum okuryazarlığının teşvik edilmesi sadece sivil katılım konusunda farkındalık yaratmayı değil, aynı zamanda STK’ların özgürce ve etkin bir şekilde faaliyet gösterebilmeleri için daha elverişli bir ortamın sağlanmasını savunmayı da içermektedir. Buradan hareketle Türkiye’nin sivil toplum alanında kazanmış olduğu ivmeyi tekrardan aşağı yönlü çekmemesi adına sivil topluma yönelik politikaların hükümet politikasından ziyade devlet kültürü haline gelmiş bir olgu olması durumu kritik bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

Türkiye’de sivil toplum okuryazarlığının bir diğer önemli boyutu da devlet kurumları ile sivil toplum aktörleri arasındaki ilişkidir. STK’lar geleneksel olarak devletten bağımsız faaliyet gösterebilirler de özellikle insani yardım, sosyal hizmetler ve kalkınma alanlarında faaliyet gösteren bazı kuruluşlar devlet kurumlarıyla ortaklıklar kurmuştur. Bu iş birliği, özellikle mültecilere destek, afet yardımı ve toplumsal kalkınma gibi alanlarda kamu hizmetlerinin sunulmasını ve sosyal programların uygulanmasını kolaylaştırmıştır. Bunun yanında, STK’ların özerkliği hassas bir konu olmaya devam

etmektedir; zira sivil toplum aktörlerinin siyasi otoriteler tarafından kooptasyonu, bağımsız gözlemci ve sosyal adalet savunucusu rollerini olumsuz etkileyebilmektedir. İş birliği ve özerklik arasında bir denge sağlanması, sivil toplum girişimlerinin bütünlüğünün ve etkinliğinin korunması açısından önemli bir husustur.

Geleceğe bakıldığında, Türkiye’de sivil toplum okuryazarlığının geleceği, politika reformları, teknolojik gelişmeler ve sivil katılıma yönelik toplumsal tutumlardaki değişimler gibi birçok faktöre bağlı olacaktır. Sivil toplum okuryazarlığının güçlendirilmesi, eğitim kurumları, medya kuruluşları, STK’lar ve politika yapımcıları içeren çok paydaşlı bir yaklaşım gerektirmektedir. Vatandaşlık eğitimi programlarının yaygınlaştırılması, medya okuryazarlığının desteklenmesi, dijital aktivizmin özendirilmesi ve daha açık bir sivil alanın savunuculuğunun yapılması sivil toplumda kamu katılımının artırılması için kilit stratejilerdir (Norris, 2001). Ayrıca, sivil toplum ağlarının küreselleşmesi, Türk STK’larına uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapma, en iyi uygulamaları paylaşma ve savunuculuk çabalarını güçlendirme fırsatları sunmaktadır. İnsan hakları, çevresel sürdürülebilirlik ve demokratik yönetim konularındaki ulusötesi girişimlere katılım, Türk sivil toplum aktörlerinin küresel ölçekte görünürlüğünü ve etkisini artırabilir. Ancak bu katılımların kapsayıcı olması ve farklı toplumsal çıkarları temsil etmesi, gerçek anlamda katılımcı bir sivil kültürün geliştirilmesi için elzemdir.

Türkiye’de sivil toplum okuryazarlığı, demokratik katılım, toplumsal katılım ve dijital aktivizmin çeşitli boyutlarıyla kesişen dinamik ve gelişen yeni bir kavramdır. Yasal kısıtlamalardan dijital yanlış bilgilendirmeye kadar uzanan zorluklar devam ederken, daha bilgili ve aktif bir vatandaşlığın teşvik edilmesi için önemli fırsatlar da bulunmaktadır. Sivil (toplum) eğitimin geliştirilmesi, bağımsız STK’ların desteklenmesi ve sorumlu dijital katılımın teşvik edilmesi yoluyla sivil toplum okuryazarlığı Türkiye’de demokrasinin güçlendirilmesi, sosyal adaletin ilerletilmesi ve daha katılımcı bir toplumun sağlanması için güçlü bir araç olarak hizmet edebilir.

Siyaset bilimi perspektifinden bakıldığında, sivil toplum okuryazarlığı, demokratik yönetim, siyasi katılım ve politika savunuculuğunun temel bir bileşenidir. Bireylerin sivil toplum kuruluşlarıyla etkili bir şekilde ilişki kurmasını, siyasi süreçleri şekillendirmedeki rollerini anlamasını ve yönetim yapıları üzerindeki etkilerini eleştirel bir şekilde değerlendirmesini sağlar. Sivil toplum okuryazarlığını siyaset bilimi eğitimine entegre etmek, öğrencilerin sivil katılımı yerel, ulusal ve küresel bağlamlarda analiz etme becerilerini geliştirir. Dahası, sivil toplumun yasal, kurumsal ve teknolojik boyutlarını anlamak, politika yapımcıların, akademisyenlerin ve aktivistlerin gelişen zorluklar karşısında demokratik dayanıklılığı güçlendirmelerini de sağlar. Sivil toplum, günümüzün siyasi manzarasını şekillendirmeye devam ederken, sivil toplum okuryazarlığının geliştirilmesi demokratik yönetimin sürdürülmesi ve aktif vatandaşlığın teşvik edilmesi için çok önemli bir çaba olmaya devam etmektedir.

SİVİL TOPLUM OKURYAZARLIĞININ GÜÇLENDİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER

Sivil Toplum Okuryazarlığının Güçlendirilmesi

Sivil toplum okuryazarlığının bireyler arasında yaygınlaştırılması, yalnızca bireysel farkındalığın artırılmasıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda demokratik

değerlerin korunması ve katılımcı yönetim anlayışının güçlendirilmesi açısından da kritik bir önem taşımaktadır. Sivil toplum okuryazarlığının artırılmasına yönelik politika önerileri, eğitim, sivil toplum kuruluşlarının kapasite geliştirme faaliyetleri, dijitalleşmenin sunduğu olanaklar ve kamu politikaları olmak üzere çok boyutlu bir çerçevede ele alınmalıdır. Bu ekseninde, bireylerin sivil toplum süreçlerine daha etkin katılım göstermeleri için gerekli bilgi, beceri ve motivasyonu kazanmaları sağlanmalıdır.

Eğitim, bireylerin toplumsal yapılar ve demokratik süreçler hakkında bilinçlenmelerini sağlayan en temel araçlardan biridir (Kaya & Atalay Saral, 2022, s. 378). Sivil toplum okuryazarlığını güçlendirmek için eğitim sisteminde yapılması gereken reformlar, erken yaşlardan itibaren vatandaşlık bilincini geliştirmeye yönelik ders içeriklerinin oluşturulmasını da gerektirmektedir. İlk ve ortaöğretim müfredatında sivil toplum kuruluşlarının işleyişine, demokratik katılım mekanizmalarına ve vatandaşlık haklarına dair derslerin artırılması (başka bir ifade ile teorik yoğunluğun yanında pratik eylemlerin eklenmesi), bireylerin erken yaşta bu konulara aşinalık kazanmasına yardımcı olacaktır. Özellikle katılımcı demokrasi, insan hakları ve aktif vatandaşlık gibi kavramların eğitim sürecine entegre edilmesi, bireylerin ilerleyen yaşlarında sivil toplum faaliyetlerine katılımını artıracaktır.

Üniversite düzeyinde ise sivil toplum okuryazarlığı, disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması gereken konulardandır. Hukuk, siyaset bilimi, sosyoloji, ekonomi ve iletişim gibi alanlarda verilen derslerin içerisine sivil toplum kuruluşları ve katılımcı demokrasiyle ilgili konuların seçmeli dersler kategorisinden dahil edilmesi, var olan üniversite müfredatlarında derslerin cazip hale getirilmesi öğrencilerin farklı disiplinler çerçevesinde sivil toplumun rolünü anlamalarını sağlayacaktır. Ayrıca üniversitelerde sosyal sorumluluk projelerinin teşvik edilmesi ve öğrencilerin STK'larla doğrudan etkileşime geçebilecekleri staj ve gönüllülük programlarının yaygınlaştırılması, teorik bilgilerin pratikle pekiştirilmesini destekleyecektir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının Kapasite Geliştirme Çalışmaları

Sivil toplum kuruluşları, toplumsal bilinç oluşturma ve bireylerin sivil süreçlere katılımını teşvik etme noktasında yegâne organizasyonlar arasındadırlar (Altun & Akalın, 2021, s. 219). Ancak, STK'ların bireyleri bu süreçlere dahil edebilmeleri için etkin bir kapasite geliştirme stratejisi izlemeleri gerekmektedir. Öncelikle, STK'lar toplumun farklı kesimlerine ulaşabilecek geniş çaplı bilgilendirme kampanyaları düzenleyebilirler. Halk toplantıları (meclisleri), atölye çalışmaları, forumlar ve seminerler aracılığıyla vatandaşlara sivil toplumun işleyişi hakkında temel bilgiler sunulmalı, aktif katılım vurgulanmalıdır. Bu öncelik STK kapasite güçlendirmesi için birinci ivmedir. Bunun yanı sıra (devamında), STK'lar eğitim kurumlarıyla iş birliği yaparak gençlerin sivil toplum faaliyetlerine katılımını teşvik edebilir. Üniversitelerde düzenlenecek ortak projeler ve öğrenci topluluklarıyla yürütülecek iş birlikleri, gençlerin sivil toplum örgütleriyle etkileşime geçmesini sağlayarak aktif vatandaşlık bilincinin gelişmesine katkıda bulunacaktır. Tüm bunlarla birlikte meslek örgütleri, sendikalar ve yerel yönetimlerle ortaklaşa düzenlenecek programlar aracılığıyla sivil toplum okuryazarlığı farklı meslek gruplarına yayılabilir.

STK'ların kapasitelerinin artırılması noktasında bir diğer kritik konu ise finansal sürdürülebilirlik ve bağımsızlıktır. Bağımsız finansman kaynaklarının oluşturulması,

STK'ların daha özgür ve etkili bir şekilde faaliyet gösterebilmelerinin göstergesidir. Aynı zamanda, ulusal ve uluslararası fonlardan yararlanabilme kapasitesinin artırılması için STK çalışanlarına yönelik eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlara daha fazla destek verilmelidir.

Dijitalleşme ve Sivil Toplum Okuryazarlığı

Dijitalleşme, sivil toplum okuryazarlığının yaygınlaştırılması açısından büyük fırsatlar sunmaktadır. İnternet ve sosyal medya platformları, bireylerin bilgilendirilmesi ve toplumsal sorunlar hakkında farkındalık oluşturulması için güçlü araçlar haline gelmiştir. Çevrimiçi eğitimler, webinarlar ve dijital kampanyalar, geniş kitlelere ulaşmada 21. yüzyılda tek araçlardır (Allen & Seaman, 2014). Ancak, dijitalleşmenin getirdiği fırsatların yanı sıra, yanlış bilgilendirme ve dezenformasyon gibi tehditler de göz önünde bulundurulmalıdır. Sivil toplum okuryazarlığının güçlendirilmesi için medya okuryazarlığı becerileriyle desteklenmesi önemli bir kesişim noktasıdır. Bireylerin, sosyal medya ve dijital platformlarda karşılaştıkları bilgileri eleştirel bir süzgeçten geçirebilmeleri, dezenformasyona karşı direnç geliştirmelerini sağlayacaktır. Bu direncin fayda maliyetinin toplumda yaygınlaşması bağlamında, STK'lar dijital okuryazarlık konusunda bilinçlendirici kampanyalar düzenleyerek bireylerin bilgi kirliliğine karşı daha duyarlı hale gelmelerine katkıda bulunabilirler. Ayrıca, dijital araçların demokratik katılımı teşvik etme potansiyeli göz ardı edilmemelidir. E-dilekçeler, çevrimiçi forumlar ve halk katılım platformları aracılığıyla bireyler, yerel yönetimlere taleplerini iletebilir ve kamu politikalarının şekillendirilmesine katkıda bulunabilecek araçlar arasında sayılabilir. Bu noktada, kamu kurumlarının şeffaflık ilkesine uygun şekilde dijital katılım mekanizmalarını geliştirmesi önemlidir.

Kamu Politikaları ve Sivil Toplumun Desteklenmesi

Sivil toplum okuryazarlığının yaygınlaştırılması için devletin de destekleyici bir politika izlemesi gerekmektedir. Kamu kurumları ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yaparak vatandaşların demokratik katılım mekanizmalarına erişimini kolaylaştırmalıdır. Özellikle yerel yönetimlerin katılımcı demokrasi uygulamalarını artırarak, vatandaşların karar alma süreçlerine daha aktif şekilde dahil olmasını teşvik etmeleri beklenen bir somut çıktıdır. Ayrıca, kamu politikalarının oluşturulması sürecinde STK'ların daha etkin bir rol oynaması sağlanmalıdır (Bulut vd., 2017). Katılımcı bütçeleme, halk meclisleri ve danışma toplantıları gibi mekanizmalar aracılığıyla sivil toplum kuruluşlarının karar alma süreçlerine katkıda bulunması, demokratik yönetim anlayışının güçlenmesine yardımcı olacaktır. Bu süreçlerin etkin işleyebilmesi için hukuki altyapının güçlendirilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının özgürce faaliyet gösterebileceği bir ortamın sağlanması hususu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin demokratik süreçlere aktif katılımını sağlayan temel bir beceri setidir. Bu okuryazarlığın yaygınlaştırılması, eğitim sisteminde reformlardan, STK'ların kapasite geliştirme çalışmalarına, dijitalleşmenin sunduğu fırsatlardan kamu politikalarının destekleyici hale getirilmesine kadar çok yönlü bir yaklaşımı gerektirmektedir. Eğitim müfredatında sivil toplum ve aktif vatandaşlık konularına daha fazla yer verilmesi, STK'ların toplumsal bilinci artırmaya yönelik faaliyetlerini güçlendirmesi, dijital araçların etkin şekilde kullanılması ve devletin

demokratik katılımı destekleyici politikalar geliştirmesi, sivil toplum okuryazarlığının artırılması için en önemli somut adımlardır. Bu süreçlerin bir araya gelmesiyle bireyler, yalnızca siyasal sistemlerin pasif birer gözlemcisi olmak yerine, demokratik katılımın aktif birer öznesi haline gelebileceklerdir.

SONUÇ

Sivil toplum okuryazarlığı, bireylerin toplumsal, siyasal ve ekonomik süreçlere bilinçli ve etkin bir şekilde katılımını sağlayan bir bilgi ve beceriler setidir. Bu makalede, sivil toplum okuryazarlığının kavramsal çerçevesi, tarihsel gelişimi, siyaset bilimi bağlamındaki önemi ve geliştirilmesine yönelik öneriler ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Sivil toplumun bireyler ile devlet arasındaki aracı rolü ve demokratik süreçlerin güçlenmesindeki katkısı dikkate alındığında, sivil toplum okuryazarlığı, demokratik toplumların sürdürülebilirliği açısından vazgeçilmez bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Sivil toplum, devletin gücünü dengeleyen, bireylerin haklarını savunan ve toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir yapıdır (Kaynar, 2005, s. 363). Ancak bu yapının etkili bir şekilde işlemesi, bireylerin sivil toplum kuruluşlarını anlaması ve bu kuruluşlarla iş birliği yapabilmesiyle olur. Sivil toplum okuryazarlığı, bu anlamda bireylerin hak ve sorumluluklarını kavramasına yardımcı olurken, toplumsal farkındalığı artırarak vatandaşların demokrasiye olan katkısını artırır. Sivil toplumun işlevi ve işleyişi, devlet-birey ilişkileri açısından oynadığı rol, insan haklarının gelişimine ve demokratik süreçlerin güçlendirilmesine sunduğu katkıların vatandaşlar tarafından daha iyi anlaşılması sağlar.

Sivil toplum okuryazarlığının eksik olduğu toplumlarda, bireylerin siyasal katılım düzeyleri düşük kalmakta ve toplumsal sorunlara yönelik farkındalık sınırlı bir düzeyde gerçekleşmektedir. Bunun sonucunda, demokratik süreçler zayıflamakta ve toplumsal dayanışma mekanizmaları işlevsiz hale gelebilmektedir. Bu perspektifle sivil toplum okuryazarlığı yalnızca bireysel bilinçlenme aracı değil, aynı zamanda demokratik yapıları sürdürülebilir kılan kolektif bir dayanışma mekanizmasıdır.

Sivil toplum, tarihsel olarak önemli dönüşümler geçirmiştir. Aydınlanma döneminde bireysel hakların savunusu üzerinden şekillenen sivil toplum, Sanayi Devrimi ile sınıfsal ve ekonomik mücadelelerin bir aracı haline gelmiştir. Günümüzde ise küreselleşme ve dijitalleşmenin etkisiyle, sivil toplum yerel sınırları aşan, ulus-ötesi bir kimlik kazanmıştır. Bu dönüşüm, bireylerin sivil toplum okuryazarlığı açısından yeni beceriler kazanmasını zorunluluk haline getirmiştir. Dijital araçların etkin kullanımı, bireylerin küresel sorunlara duyarlı hale gelmesi ve sosyal medya üzerinden örgütlenebilmesi, modern sivil toplumun vazgeçilmez unsurları arasına girmiştir. Ancak bu yeni ortam, aynı zamanda dezenformasyon ve kutuplaşma gibi tehditler de yaratmaktadır. Bu nedenle, bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi, dijital çağda sivil toplum okuryazarlığının merkezinde yer almalıdır.

Sivil toplum okuryazarlığının güçlendirilmesi, büyük ölçüde eğitim politikalarına bağlıdır. İlköğretimden üniversiteye, tüm eğitim basamağında sivil toplum kavramının ve bireylerin toplumsal katılım süreçlerindeki rollerinin ele alınması, sivil toplum okuryazarlığının yaygınlaştırılmasında ilk ve en önemli adımdır. Özellikle proje tabanlı öğrenme, toplum hizmeti uygulamaları ve disiplinlerarası yaklaşımlar, bireylerin yalnızca

teorik bilgi değil, aynı zamanda pratik beceriler edinmesine de olanak tanır. Sivil toplum okuryazarlığı bilinçlenmiş ve toplumsal açıdan rollerini iyi şekilde öğrenmiş olan vatandaşların ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

21. yüzyılda karşılaşılan küresel sorunlar, sivil toplumun ve bireylerin bu süreçlere katılımının önemini daha da artırmıştır. İklim değişikliği, insan hakları ihlalleri, göç krizleri ve ekonomik eşitsizlik gibi sorunlar, yalnızca devletlerin değil, bireylerin ve toplulukların da çözümde etkin rol almasını gerektirmektedir. Bu nedenle, sivil toplum okuryazarlığı gelecekte daha da önemli bir hale gelecektir. Özellikle genç nesillerin sivil toplum süreçlerine daha aktif katılımı, bu okuryazarlığın etkinliği açısından belirleyici olacaktır. Dijital çağın genç bireyleri, sosyal medya ve çevrimiçi platformlar aracılığıyla kolektif eylemleri daha hızlı ve etkili bir şekilde organize edebilmektedir. Ancak bu süreçte dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme ve toplumsal farkındalık gibi becerilerin geliştirilmesi, sivil toplum okuryazarlığının sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol oynayacaktır. Ayrıca, sivil toplum okuryazarlığının yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de ele alınması gerçeği unutulmamalıdır. Toplumun tüm kesimlerinin bu sürece dahil edilmesi, daha kapsayıcı, dayanışmacı ve sürdürülebilir bir demokrasi inşa etmenin önünü açacaktır. Siyaset bilimi perspektifinden hareketle sivil toplum okuryazarlığının bireylerin ve toplumların geleceği üzerindeki dönüştürücü gücü tüm açıklığı ile karşımızda durmaktadır. Bu becerinin gelişim durumu toplumların gelecekleri hakkında bizlere fikir vermektedir ve verecektir.

KAYNAKÇA

Yayımlanmış Eserler

- Açıkgöz, A. (2021). Çevre sorunlarının çözümünde sivil toplum kuruluşları. *Turkish Studies Economics, Finance, Politics*, 16(2), 617-633. <https://doi.org/10.47644/TurkishStudies.48527>
- Akçeşme, F. (2013). Sivil toplum ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki yeri. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(4), 202-225.
- Allen, I. E., & Seaman, J. (2014). *Grade change: Tracking online education in the United States*. Babson Survey Research Group.
- Altun, F., & Akalın, H. (2021). Etik kültürünün geliştirilmesinde sivil toplumun rolü. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 16(1), 212-228. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.860683>
- Avşar, Z. (2013). Medya okuryazarlığı. *İletişim ve Diplomasi*, 2, 5-17.
- Baloğlu Ugurlu, N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siyasi kararlarında medyanın etkililiği. *HAYEF Journal of Education*, 12(2), 99-115.
- Baysal, T. (2017). Neo-liberalizm tartışmaları çerçevesinde kamu yönetiminin dönüşümü: Türkiye pratiği. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), 171-195.
- Beer, M. (2019). *21. Yüzyılda sivil direniş taktikleri*. ICNC Press.
- Bulut, Y., Akın, S., & Kahraman, Ö. F. (2017). Influence of non-governmental organization on the determination of public policies. *Strategic Public Management Journal*, 3(6), 23-34. <https://doi.org/10.25069/spmj.341620>

- Cabannes, Y. (2004). Participatory budgeting: A significant contribution to participatory democracy. *Environment and Urbanization*, 16(1), 27-46. <https://doi.org/10.1177/095624780401600104>
- Can, M. (2019). İnsan hakları ve demokrasi arasındaki ilişkinin felsefi analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(Özel Sayı), 2155-2167.
- Canöz, K. (2007). *Lobicilik/Halkla ilişkiler uygulaması olarak*. Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Cender, G., & Kuş, Z. (2024). Gençlerin dijital ortamlarda siyasal katılımları. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 126-146.
- Çuhadar, S. (2019). Sivil toplum kuruluşlarına genel bakış ve ANKOS. *İbn Haldun Üniversitesi Dergisi*, 5(2), 137-151. <https://doi.org/10.36657/ihcd.2020.70>
- Dağ, N., & Koçer, M. (2019). Türkiye’de politik okuryazarlık. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2150-2175. <https://doi.org/10.26466/opus.567352>
- Dural, A. B. (2012). Antonio Gramsci ve hegemonya. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 309-321.
- Erdoğan, N. Y. (2023). John Locke’ta mülkiyet, sivil yönetim ve hoşgörü. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 294-313. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1164291>
- Göz, M. M. (2022). Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı engeller. *Turkish Business Journal*, 3(5), 44-56. <https://doi.org/10.51727/tbj.1103459>
- Güler, A. (2024). Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının karar mekanizmalarına katılımı. *Akademik Hassasiyetler*, 11(24), 98-119. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1332682>
- Güven, S. (2015). Postmodern kimliklerin kurulumu. *Selçuk İletişim*, 9(1), 266- 286. <https://doi.org/10.18094/si.33671>
- İnan, S. (2021). *Siyaset okuryazarlığı: Yöneten birey olmak ve okullarda siyaset eğitimi mümkün mü?* Yeni İnsan Yayınevi.
- İzci, F., & Sarıtürk, M. (2019). Demokratik toplumlarda halkın yönetime katılımı: Yönetime katılım ve yönetişim ilişkisi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(3), 498-517. <https://doi.org/10.33712/mana.661125>
- İzmir, F. (2020). Demokrasi ve siyasi katılım ilişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(İktisadi ve İdari Bilimler), 273-281. <https://doi.org/10.18506/anemon.563207>
- Karakoç, E. (2014). Kriz ortamlarında sivil toplum kuruluşlarının rolü ve önemi. İçinde M. Akdağ & Ü. Arklan (Ed.), *Kriz yönetimi: İletişimsel temelde çözüm odaklı stratejik yaklaşımlar*, (ss. 357-380), Literatür Academia.
- Kaya, S., & Atalay Saral, M. (2022). Eğitimin demokratik katılıma ve demokrasiye etkisi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 373-385.
- Kaynar, M. K. (2005). Sivil toplumun kavramsal tarihi ve sivil toplumla ilgili güncel tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 339-369.
- Mertek, S. (2024). Dijitalleşme ve demokrasinin krizi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 20(67), 38-58.

- Metin, O. (2016). Sosyal medyanın siyasal toplumsallaşmaya etkileri: Bir alan araştırması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 221-267.
- Norris, P. (2001). *Digital divide: Civil engagement, information poverty, and the internet worldwide*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.22230/cjc.2003v28n1a1352>
- Oğuz, M. C. (2018). Otoriter rejimler ve sivil toplum ilişkisi: Bir “yumuşak güç” stratejisi olarak gongo’ların yükselişi. *Mülkiye Dergisi*, 42(2), 239-260.
- Olçar, K. (2023). Sivil toplum örgütlerinin kavramsal ve tarihsel gelişimi. *İzlek Akademik Dergi*, 5(2), 42-57. <https://doi.org/10.53804/izlek.1381408>
- Pattie, C. J., & Johnston, R. J. (2003). Civic literacy and falling structural turnout: The United Kingdom 1992-1997. *Canadian Journal of Political Science*, 36(3), 579-99. <https://doi.org/10.1017/S0008423903778779>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Sezik, M. (2019). Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının işlevleri ve sorun alanları. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 2(4), 118-125. <https://doi.org/10.33723/rs.485931>
- Sobacı, M. Z., & Hatipoğlu, İ. (2017). Facebook aracılığıyla Türkiye’de belediye-vatandaş etkileşiminin ölçülmesi: Büyükşehir ve il belediyeleri bağlamında bir analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(3), 689-713. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002464
- Som, İ., & Karataş, H. (2015). Türkiye’de vatandaşlık eğitimi üzerine bir inceleme. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-50. <https://doi.org/10.29065/usakead.232402>
- Sönmez, G. (2023). Sosyal medya okuryazarlığı. İçinde M. Ergüney (Ed.), *Dijital çağda okuryazarlık* (ss. 59-70). Nobel Akademi.
- Sur, E. (2022). Okuryazarlık kavramı ve Türkiye’deki okuryazarlık araştırmaları üzerine bir inceleme. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 445-467.
- Şahin, O., & Akboğa, S. (2019). Türkiye’de devlet-sivil toplum kuruluşları ilişkisi ve sivil toplum kuruluşlarına katılım. *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 7(2), 405-427. <https://doi.org/10.14782/ipsus.623237>
- Tokgöz, O. (2015). *İletişim kuramlarına anlam vermek başlangıcından günümüze Anglo-Amerikan iletişim kuramı*. İmge Yayınları.
- Topçuoğlu, E. (2023). ‘Sivil’ ve ‘Demokratik’ bir sivil toplum nasıl mümkün olabilir? *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11(1), 97-119. <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1197794>
- Tufan Yeniçiktı, N. (2014). İletişimsel eylem ve facebook: Gezi parkı olaylarında sosyal medyanın gücü. *Selçuk İletişim*, 8(2), 263-284. <https://doi.org/10.18094/si.38444>
- Turkan İpek, I. Z., & Karpuzcu, T. (2016). Türkiye’de sivil toplum kuruluşu ve seçim gözlem grubu örneği: “Oy ve ötesi”. *Mülkiye Dergisi*, 40(4), 193-212.
- Tüfekçi, Z. (2017). *Twitter and tear gas: The power and fragility of networked protest*. Yale University Press. <https://doi.org/10.25969/mediarep/14848>
- Türkbay, A. R. (2023). Toplum sözleşmesi teorilerine Hegel’in eleştirisi. *Kaygı. Bursa Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Philosophy*, 22(2), 593-622. <https://doi.org/10.20981/kaygi.1217647>

- Uyar, M., & Asrak Hasdemir, T. (2023). Dijitalleşme ve medya okuryazarlığı üzerine incelemeler: Türkiye'deki akademik çalışmalar. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (62), 66-83. <https://doi.org/10.47998/ikad.1240616>
- Yavuz, C., & Kaynar, İ. (2015). Kamuoyu oluşumunda stratejik bir araç olarak sivil toplum kuruluşları. *MANAS Journal of Social Studies*, 4(2), 183-196.
- Yeşildal, A. (2020). Sivil toplum ve yerel yönetimlerde katılımcı yönetim: Sivil toplumsal bir yaklaşım. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2020(2), 31-44.
- Yıldırım, S. (2021). Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının dijital dönüşümü: Mevcut durum ve engeller. *Sakarya Üniversitesi İktisat Dergisi*, 10(4), 404-422.
- Yıldız, E. (2018). Sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları kampanyaların kurum politikalarına etkisi. *Kesit Akademi Dergisi*, 16, 354-367.